

FINANCOVÁNÍ OCHRANY KLIMATU A ADAPTACE NA DOPADY KLIMATICKÝCH ZMĚN V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Jak klimatické změny dopadají na rozvojové státy

V debatě o změnách klimatu se objevují argumenty, že si lze vybrat: buď snížit emise skleníkových plynů, nebo se přizpůsobit. A občas zaznívá, že druhá možnost je lepší. Odpověď není jednoduchá. Co vypadá v mírném středoevropském pásmu jako řešitelný problém, může být jinde mnohem náročnější. Adaptace na globální změny podnebí neznámá pouze obměnu zemědělských plodin, stavbu nádrží a úpravy velmi parným létům. Také může jít o stěhování několika desítek milionů muslimských rolníků z Bangladéše do přelidněné a chudé hinduistické Indie. Půjde to? Adaptace mají své meze. Od určité hranice znečištění a změny podnebí se lze přizpůsobovat jen za cenu enormních humanitárních obětí a ekonomických škod.

Možnosti adaptace jsou velmi omezené v zemích chudých, zemědělských a více zasažených klimatickými změnami. Několikastupňové oteplení promění celou ekonomiku a živobytí především lidí závislých na zemědělství. Nedostatek srážek, vysoké teploty nebo bleskové povodně ovlivňují

úrodu i v České republice. To je samozřejmě potřeba řešit, i když v tomto odvětví pracuje jen několik procent obyvatel. Podstatně hůře dopadnou zejména rozvojové země. Například pro více než polovinu populace afrických zemí je farmaření jediným zdrojem příjmu. V Jordánsku, Egyptě či Libyi mohou při oteplení Země o pouhé 1,5 až 2 stupně Celsia poklesnout zemědělské výnosy až o 30 %.

Rozvojové státy leží na rozdíl od bohatých průmyslových zemí zejména v subtropických a tropických oblastech s častějším nedostatkem vody a extrémnějšími projevy počasí. Změna klimatu zde bude mít větší dopady v podobě sucha, povodní nebo prudkých bouří. Rizika a rozsah ekonomických škod přímo souvisí s množstvím emisí, které ještě do atmosféry vypustíme. Kromě bezprostředního vlivu na dostupnost vody a potravin může změna klimatu zhoršit i možnosti dalšího rozvoje těchto oblastí, například podmínky pro vzdělávání dětí. Méně rozvinuté státy jsou zároveň vůči dopadům klimatických změn nejméně odolné.¹

¹ Gewirtzmann, J., Roberts, T., 2018. Putting our money where our mouth is: financing loss and damage. <http://news.trust.org/item/20180416164917-x6fyf>

Dopady extrémních klimatických jevů

V Karibiku se změny klimatu projevují častějšími a silnějšími hurikány a bouřemi, které pustoší tamní ekonomiky, často závislé na zemědělské produkci a příjmech z turismu. Například v roce 2016 způsobil cyklon Winston na Fiji dvacetiprocentní pokles HDP.² Na ostrovech Barbuda a Dominika přesáhly škody z řádění dvou hurikánů 3 miliardy USD. Světová banka odhaduje, že vzroste-li teplota planety o 2° Celsia, počet hurikánů může narůst až o 40 %. Nejvíce ohrožené tím budou právě ostrovní státy.³

Zničující jsou i dopady klimatických extrémů na africké země. Od roku 1970 je postihlo více než 2000 přírodních katastrof, ovšem téměř polovina z nich nastala v posledních 10 letech. Světová banka odhaduje, že v roce 2030 bude následkům extrémního sucha, horkého počasí či záplav vystaveno až 118 milionů extrémně chudých lidí.⁴

Jak lze zlepšit situaci ohrožených zemí?

Ve světě probíhá řada programů zaměřených na pomoc s přizpůsobením se globálním změnám podnebí. Bude jich však potřeba mnohem více, zejména pokud emise skleníkových plynů nezačnou v nejbližší době klesat. Velkým úkolem v rámci adaptací bude udržení zemědělských výnosů. Prvním krokem je pěstovat více různých plodin a zavádět druhy, jež obstojí v nových podmínkách. Mexičané například zkoušejí suchomilné plodiny jako agáve nebo aloe.

Pařížská dohoda o ochraně klimatu počítá s tím, že bohatší země – a to včetně například Číny – pomohou zemím globálního Jihu částkou minimálně sto miliard dolarů ročně. Prostředky mají sloužit zejména dvěma účelům: za prvé umožní chudým státům adaptovat se na změny podnebí, kterým už nelze zabránit, a za druhé jim pomohou s investicemi do čistých technologií, aby mohly vylepšovat životní úroveň bez závislosti na fosilních palivech. Potřebu zvyšovat odolnost rozvojových zemí vůči dopadům klimatických změn zmiňují také Agenda 2030, Sendaiský rámec pro snižování rizik a katastrof, Světový humanitární summit a další. Česká republika tyto mezinárodní závazky přejala mj. do národního strategického rámce pro udržitelný rozvoj ČR2030, Politiky ochrany klimatu v ČR, odkazuje na ně i ve své Strategii zahraniční rozvojové spolupráce 2018–2030.

2 Oxfam, 2017. People in poorer countries five times more likely to be displaced by extreme weather. <https://www.oxfam.org.uk/media-centre/press-releases/2017/11/people-in-poorer-countries-five-times-more-likely-to-be-displaced-by-extreme-weather>

3 Devex, 2017. Opinion: Ending poverty means investing in social, economic, and environmental resilience. <https://www.devex.com/news/opinion-ending-poverty-means-investing-in-social-economic-and-environmental-resilience-91579>

4 The World Bank, 2016. On the road to resilience: Reducing disaster and climate risk in Africa. <http://blogs.worldbank.org/african/on-the-road-to-resilience-reducing-disaster-and-climate-risk-in-africa>

Schopnost adaptace rozvojových států bude bez poskytnutí dostatečných prostředků ze strany vyspělých zemí nízká, zatímco náklady kvůli zhoršujícím se dopadům změny klimatu naopak porostou. Střízlivější odhady reálných potřeb se pohybují kolem 140 až 300 miliard USD ročně do roku 2030, velikost nákladů v dlouhodobém horizontu bude záviset na úspěšnosti snižování globálních emisí.⁵

Na omezení spotřeby fosilních paliv a přechodu na čistější technologie bude v rozvojových zemích do konce příští dekády podle Světové banky potřeba dalších 140 až 175 miliard USD ročně.

Klimatické finance – nedílná součást rozvojové spolupráce

Dopady klimatických změn zasahují nejen životní prostředí, ale především nejvíce zranitelné obyvatele rozvojových států. Celosvětový boj s chudobou se stává náročnějším a finančně nákladnějším.⁶ Zhoršování podmínek k zemědělství a dostupnosti zdrojů vede ke společenskému napětí a sporům o omezené zdroje – nejčastěji v podobě ozbrojených střetů mezi lokálními skupinami. Korelace mezi růstem regionálního násilí a změnou počasí (v tomto případě nedostatkem srážek) byla prokázána na mnoha místech Subsaharské Afriky, pro jejíž obyvatele je dostatečné množství srážek klíčové.⁷

Hlavním globálním nástrojem pro poskytování financí na ochranu klimatu a adaptace na dopady klimatických změn v rozvojových státech je podle Pařížské dohody Zelený klimatický fond (Green Climate Fund, GCF).

5 UNEP, 2016. The Adaptation Finance Gap Report. <https://unepdtu.org/publications/the-adaptation-finance-gap-report/>

6 Oxfam, 2012. The UNFCCC work programme on long-term finance.

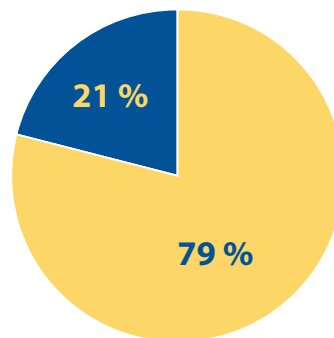
Oxfam, 2013. Adaptation and the \$100 billion commitment.

<https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/the-unfccc-work-programme-on-long-term-finance-238191>

<https://www.oxfam.org/en/research/adaptation-and-100-billion-commitment>

7 Fjelde, H. Uexkull, N., 2012. Climate triggers: Rainfall anomalies, vulnerability and communal conflict in Sub-Saharan Africa. *Political Geography* (31), s. 444-453.

Celková výše ODA

■ „Klasická“ oficiální rozvojová spolupráce
■ Klimafinance

Zdroj: Oxfam, 2015

Málo prostředků na adaptaci

Prostředky na ochranu klimatu v rozvojových zemích mohou vedle veřejných zdrojů pocházet také ze zdrojů soukromých. Projekty soukromých subjektů ale obvykle nedosahují k nejvíce zranitelným skupinám obyvatel a často jsou realizovány mimo nejméně rozvinuté státy (LDCs). Tyto země např. v roce 2012 získaly jen 1,9 % z 1,35 bilionů dolarů globálních přímých zahraničních investic, o rok dříve získaly nízkopříjmové státy jen pětinu objemu investic ve srovnání se středněpříjmovými státy a pouhá 2 % objemu ve srovnání s vysokopříjmovými státy.⁸ Soukromí investoři také preferují projekty vedoucí ke snížení emisí a téměř nepodporují potřebnou adaptaci. Studie ODI zkoumala 73 iniciativ zaměřených na užití veřejných prostředků k získání soukromých klimafinancí – a více než 99 % projektů bylo zaměřeno na omezení emisí. Systém soukromých klimafinancí na jednu stranu odráží současné globální trendy propojování byznysu a rozvoje, ale je stále potřeba, aby privátní zdroje byly v komplementárním vztahu k veřejným zdrojům.

Spadají klimatické finance pod oficiální rozvojovou pomoc (ODA)?

Na základě metodiky OECD/DAC a tzv. Rio Markers lze některé prostředky poskytnuté na opatření proti klimatické změně v rozvojových státech započítat do oficiální rozvojové pomoci (ODA).⁹ Stávající dohody nicméně klimafinance definují jako dodatečný nástroj a měly by být tedy vnímány jako doplněk k ODA. Tím lze zároveň minimalizovat riziko snížení podpory pro tradiční rozvojové sektory (školství, zdravotnictví).

Klimatické finance poskytované Českem

Česko poskytuje finanční prostředky na ochranu klimatu v rozvojových státech od roku 2010 prostřednictvím bilaterální a multilaterální spolupráce. Formou multilaterální spolupráce Česko přispívá z rozpočtu MŽP do Globálního fondu životního prostředí (GEF), Zeleného klimatického fondu GCF (závazek 110 mil. Kč v letech 2014–2018) a Climate Finance Readiness programu ve spolupráci s Německem (závazek 40 mil. Kč v letech 2015–2018). Tyto prostředky byly využity k realizaci projektů např. ve Vietnamu, Peru, Tádžikistánu nebo Gruzii.

8 Oxfam, 2013. Adaptation and the \$100 billion commitment. Oxfam, 2012. The UNFCCC work programme on long-term finance. <https://www.oxfam.org/en/research/adaptation-and-100-billion-commitment> <https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/the-unfccc-work-programme-on-long-term-finance-238191>

9 OECD, 2009. The role of ODA in the area of climate change. <http://www.oecd.org/newsroom/theroleofodaintheareaofclimatechange.htm>

ČR financuje klimatické projekty ve vybraných rozvojových zemích (např. Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Gruzie, Kambodža), přičemž většina projektů je v oblasti adaptace na změnu klimatu.¹⁰

Výše poskytovaných klimatických financí se mezi lety 2010 až 2018 pohybovala v rozmezí 75 až 223 milionů korun ročně, z čehož většina byla vynaložena prostřednictvím bilaterální rozvojové spolupráce. Přehled poskytnutých prostředků v jednotlivých letech uvádí tabulka 1 a příklady realizovaných projektů tabulka 2.

Ve výši poskytovaných klimafinancí ČR zaostává za ostatními dárci. Vyspělé země daly v roce 2012 na pomoc se zvládním změny klimatu průměrně 0,042 % HDP, český příspěvek odpovídá zhruba 0,004 % HDP.

Také příspěvek ČR do Zeleného klimatického fondu přepočítaný na jednoho obyvatele patří mezi členskými státy EU mezi nejnižší – jde o pouhý půldolar za rok. Obyvatelé Estonska přispívají dvojnásob. Česká republika přitom patří mezi největší znečišťovatele: zatímco průměr zemí EU je 7,7 tun skleníkových plynů v přepočtu na obyvatele a rok, my jsme s 12,5 tunami na 4. místě v EU.

Vládní Politika ochrany klimatu (MŽP, 2017) navrhuje růst poskytovaných klimatických financí na úroveň cca 1,8 miliard Kč ročně v roce 2030, tj. v přepočtu na HDP na současný průměr zemí EU. Dosažení této výše však není závazným cílem politiky a vzhledem k reálným potřebám postižených zemí (které se pohybují v řádech stovek miliard dolarů ročně) tak ČR svou spoluodpovědnost za dopady změny klimatu silně zanedbává. Chybí také konkrétní plán, z jakých zdrojů budou tyto prostředky poskytovány.

10 Údaje o klimatických financích poskytovaných ČR jsou k dispozici zde:

<https://rod.eionet.europa.eu/countrydeliveries;jsessionid=2C3E2131577441B-96F402C3C12824F79?actDetailsId=704&spatialId=10>

Tabulka 1: Přehled klimatických financí poskytnutých ČR rozvojovým zemím (v Kč)

Rok	Bilaterální spolupráce	Multilaterální spolupráce	Celkem
2010	74 450 000	1 250 000	75 700 000
2011	100 810 000	25 000 000	125 810 000
2012	101 691 000	17 000 000	118 691 000
2013	98 937 000	32 101 000	131 038 000
2014	111 418 000	59 522 000	170 940 000
2015	148 330 000	75 145 000	223 475 000
2016	128 930 000	75 146 000	204 076 000
2017	137 616 000	48 409 000	186 025 000
2018	158 802 000	25 863 000	184 665 000

Zdroj: MŽP

Tabulka 2: Příklady klimatických projektů podpořených ČR

Země	Hodnota projektu (Kč)	Typ opatření	Projektová aktivita
Etiopie	4 915 000	Adaptace	Vytvoření udržitelného systému zásobování pitnou vodou
Etiopie	4 440 000	Mitigace	Sanitace zničené půdy a podpora založení území udržitelné ochrany přírodních zdrojů
Mongolsko	11 367 741	Crosscutting	Zalesňování a podpora rozvoje lokálních lesních ekosystémů
Gruzie	5 241 925	Adaptace	Evaluace náchylnosti půdy k sesuvům v horských oblastech na příkladu ohrožených osídlených oblastí, silnic a energetické infrastruktury
Bosna a Hercegovina	21 500 000	Mitigace	Zvyšování energetické účinnosti v regionální nemocnici

Zdroj: MŽP

Změny klimatu jako příčina migrace?

Degradace půdy či nedostatek vody působí také jako *push faktory* migrace. Data z let 2008 až 2016 ukazují, že extrémní počasí zavinilo v průměru každý rok vysídlení 14 milionů lidí v chudých státech a jen 1 milionu lidí ve vysokopříjmových státech. V posledním sledovaném roce to pak bylo 23,5 mil. lidí. Tato data navíc reflektují jen nárazové události – extrémní výkyvy počasí. Do budoucna je však třeba připočítat i dlouhodobé vlivy změny klimatu (např. nedostatek srážek, zvyšování hladiny moří), přičemž platí, že lidé v chudých zemích **jsou až 5x náchylnější k nucenému vysídlení v důsledku klimatických změn a extrémních klimatických událostí**.¹¹ Globální kompakt OSN o migraci proto poprvé v historii uznal klimatickou změnu za jednu z příčin migrace. Počet klimatických uprchlíků se přitom dá vhodnými opatřeními snížit až o 80 %.¹² Vedle snižování emisí je jedním ze stěžejních opatření poskytování klimatických financí.

Úkoly pro vládu

Vláda musí rozhodnout o nové výši příspěvku ČR do Zeleňého klimatického fondu na čtyřleté období od ledna 2020 do prosince 2023 a nejpozději do konce roku 2019 tento závazek nahlásit v rámci formálního procesu doplňování fondu. Výše tohoto příspěvku by podle FoRS měla být alespoň dvojnásobná oproti období let 2015–2019.

Vláda by také měla vypracovat konkrétní, závazný a dostatečně ambiciózní střednědobý plán pro systematický a předvídatelný růst klimatických financí poskytovaných rozvojovým zemím, a to včetně identifikace zdrojů těchto peněz. Část prostředků je možné zajistit z výnosů z obchodování s emisními povolenkami.

11 Oxfam, 2018. Climate Finance Shadow Report 2018: Assessing Progress Towards the \$100 Billion Commitment. <https://www.oxfam.org/en/research/climate-finance-shadow-report-2018>

12 World Resources Institute, 2018. The Human Cost of Climate Change. <https://www.goo.gl/ctdDJa>

Dokument bylo možné připravit díky finančním prostředkům Evropské unie a České rozvojové agentury. Stanoviska zde uvedená jsou pohledem Českého fóra pro rozvojovou spolupráci – FoRS. Obsah nevyjadřuje stanoviska donorů a nezakládá zodpovědnost z jejich strany.

+420 222 522 480

www.fors.cz

info@fors.cz

@FoRS_CZ

Vladislavova 1460/12, Praha 1, 110

<https://www.facebook.com/FoRSPraha>